

EUROPEIZAREA DREPTULUI PROCESUAL CIVIL

*Conf.univ.dr. Zaharia Alexandrina
Universitatea „Danubius” Galați, Facultatea de Drept*

Abstract:

The European Union increases the judiciary cooperation in civil and commercial cases with trans-border incidence, based on the principle of mutual recognition of judiciary rulings. The aim of adopting frame-legislation is to ensure the development of civil procedures. The Council Regulations no. 44/2001 on the competence, the recognition and the enforcement of judiciary rulings in civil and commercial cases is a “real” Code of civil procedure in this matter, to be applied in the member states, thus ensuring the free circulation of the judiciary rulings according to the principles of mutual recognition, mutual trust and reinforcement of juridical security in the union. The community civil procedural code prevails over the national procedural code. The Regulations ensure the administration of the community justice and through their rules avoid the pronouncement, in the member states, of rulings that are irreconcilable with each other, the direct beneficiaries being legal and natural persons.

1. Precizări prealabile

Inițial, Comunitatea Europeană a avut în vedere realizarea unei piețe comune între statele membre, ca mai apoi, urmare extinderii în continentul european să se constate că se impune asigurarea protecției juridice în cazurile transfrontaliere. În cadrul Uniunii Europene valori ca libertatea, securitatea și dreptul capătă adevărata dimensiune numai printr-o legislație comunitară adecvată, atât în ceea ce privește dreptul material, cât și în ceea ce privește procesul civil, chiar dacă pare aproape imposibil de realizat cu succes în practică. La acest moment există intenția de uniformizare a dreptului cu principalele sale ramuri pentru întărirea securității juridice în spațiul european. Este important ca în cadrul UE toate statele membre să aibă aceleași norme de competență, recunoaștere și executare a hotărârilor, efectul direct fiind acela al liberei circulații a hotărârilor judecătorești pe baza principiilor

recunoașterii reciproce a hotărârilor judecătorești, a încrederii reciproce și întărirea securității juridice în spațiul comunitar.

Se constată că armonizarea dreptului procesual civil a avansat, însă armonizarea dreptului material este mult mai greu de realizat, deoarece fiecare stat vrea să-și păstreze legislația proprie în ceea ce privește normele de drept material, deși, în timp, într-o cerere de divorț cetățeanul european poate, în măsura în care legislația comunitară îi va permite, să aleagă legea ce urmează să i se aplice, instanța care să-i soluționeze cererea, precum și să ceară transferul cauzei sale de la un stat membru la alt stat membru.

2. Europeizarea dreptului procesual civil

Putem vorbi de o europeizare a dreptului procesual civil? Răspunsul este afirmativ, dacă avem în vedere Convenția europeană privind competența instanțelor și executarea sentințelor judecătorești în materie civilă și penală – 1968 (Convenția de la Bruxelles) și Convenția de la Lugano - 1980, care au creat o competență unitară, înlăturând mulțimea de convenții bilaterale în materie civilă și comercială.

Este de observat că dispozițiile cuprinse în reglementările comunitare sectoriale, în reglementările din dreptul intern privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor și acordurile speciale au prioritate față de reglementările de competență ale Regulamentului Consiliului (CE) nr.44/2001 (art.67 și respectiv art.71 din Regulament).

În ceea ce privește dreptul procesual civil se constată o divizare pronunțată în trei mari grupe, și anume: drept procesual civil național, drept procesual civil comunitar (pentru cazurile transfrontaliere în spațiul CEE) și drept procesual civil internațional (pentru acele cazuri transfrontaliere în raport cu state terțe).

Dreptul procesual civil comunitar se caracterizează prin supremația sa în raport cu dreptul procesual civil național și prin aplicarea directă în statele membre ale UE, neavând relevanță momentul intrării în vigoare a normei de procedură civilă națională ce intră în conflict cu norma de procedură civilă comunitară, după cum normele comunitare pot fi invocate în mod direct de părțile aflate în litigiu în fața instanțelor naționale.

3. Conținutul Regulamentului Consiliului (CE) nr.44/2001

Consiliul European a adoptat la data de 22 decembrie 2001 Regulamentul (U.E.) nr.44/2001, care a intrat în vigoare la data de 1 martie 2002, fiind rodul, în ceea ce privește conținutul, a revizuirii și unificării Convențiilor de la Bruxelles și Lugano. Regulamentul este „inima” legislației comunitare în materie civilă și comercială. În România până la data de 1 ianuarie 2007 când vom adera la UE se aplică Legea nr.187/2003 privind competența de jurisdicție, recunoaștere și executare în România a hotărârilor în materie civilă și comercială

pronunțate în statele membre ale Uniunii Europene. În măsura în care această lege nu stabilește o altă reglementare sunt aplicabile dispozițiile Legii nr.105/1992 cu privire la reglementarea raporturilor de drept internațional privat.

Așadar, de la 1 ianuarie 2007 instanțele de judecată vor aplica Regulamentul în ceea ce privește competența instanțelor, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie civilă și comercială, iar pentru restul statelor care nu sunt membre U.E. vor aplica Legea nr.105/1992 și o multitudine de convenții.

Structurat în opt capitole Regulamentul reglementează:

Capitolul I, art.1 – domeniul său de aplicare; Capitolul II, art.2-31 – competența instanțelor; Capitolul III, art.32-56 – recunoașterea și executarea hotărârilor străine din alte state membre; Capitolele IV – VIII, art.57-76 cuprind prevederi de echivalare generale și de tranziție, precum și prevederi finale.

În cele ce urmează vom prezenta aplicarea Regulamentului după materie, în spațiu, în timp și asupra persoanelor.

a) Aplicarea după materie

Din modul cum este structurat dar și din conținutul dispozițiilor sale, putem afirma cu deplin temei că Regulamentul este un veritabil Cod de procedură civilă comunitar în materie civilă și comercială, indiferent de natura instanței sau tribunalului, doar în cele două materii enunțate mai sus. Însă, domeniul de aplicare poate fi limitat datorită unor norme comunitare speciale determinate de domenii speciale, situație în care Regulamentul are un caracter subsidiar. Nu are importanță natura, felul instanței (civilă, penală, comercială sau de dreptul muncii) din moment ce Regulamentul se aplică și în cazul în care se valorifică pretenții civile în fața unei instanțe penale¹, ori în caz excepțional în fața unei instanțe administrative. Regulamentul se aplică deopotrivă, fără să se facă vreo diferență dacă este vorba de măsuri cu caracter definitiv sau provizoriu.

Regulamentul nu se aplică în următoarele domenii: statutului sau capacității juridice a persoanelor fizice, drepturilor de proprietate derivate într-o relație matrimonială, testamentelor și succesiunilor; falimentului, procedurilor de lichidare a societăților comerciale insolubile sau a altor persoane juridice, tranzacțiilor judiciare, asigurărilor sociale, arbitrajului.

¹ CJ 21.04.1993, Case C-172/91, Sonntag. Materie civilă în înțelesul art. 1 al convenției acoperă o acțiune civilă având ca obiect despăgubiri introdusă în fața unei instanțe penale împotriva unui profesor de la o școală de stat care, în timpul unei excursii organizate de această școală, a produs vătămări unui elev, ca rezultat al încălcării obligațiilor sale de supraveghere, chiar și când există o acoperire printr-un contract de asigurări sociale guvernate de dreptul public.

b) Aplicarea în timp

Răspunsul privind aplicarea în timp a Regulamentului este dat în art.66, potrivit căruia, în principiu, dispozițiile acestuia se aplică numai acelor cereri, acte oficiale și proceduri judiciare care au fost depuse, respectiv începute după data de 1 martie 2002 când a intrat în vigoare – *tempus regit actum*. Legea procedurală, ca orice act normativ nu are putere retroactivă, însă norma tranzitorie din art.66 alin.2 prevede că Regulamentul se aplică și în cazul hotărârilor care au fost date după intrarea în vigoare a acestuia, dacă cererea a fost depusă înainte de 1 martie 2002, situație în care se poate vorbi de retroactivare dar în măsură limitată.

Regulamentul este direct aplicabil statelor membre uniform și simultan din momentul intrării în vigoare și cât timp continuă să fie în vigoare, fără să fie necesară adaptarea unei legislații suplimentare. Statele membre nu pot elabora reguli de interpretare a regulamentului, iar incidentele ivite în legătură cu interpretarea, trebuie să se rezolve potrivit dreptului comunitar².

c) Aplicarea în spațiu

Acțiunea normelor de procedură civilă în spațiu este guvernată de principiul teritorialității, situație în care și dispozițiile Regulamentului se aplică statelor membre.

În înțelesul Regulamentului, termenul de „stat membru” definește statele membre. Textul art.1 alin.3 prevede expres că aceasta se aplică în toate statele membre UE, cu excepția Danemarcei.

d) Aplicarea asupra persoanelor - *rationae personae*

Aplicarea normelor de procedură asupra persoanelor din statele membre UE se face cu respectarea principiului egalității, fiind interzisă orice discriminare pe motiv de naționalitate.

Dacă unei anumite persoane i se aplică Regulamentul la stabilirea competenței se are în vedere domiciliul/sediul acesteia, iar persoanele care nu sunt cetățeni ai statului membru în care își au domiciliul sunt supuse normelor de competență aplicabile cetățenilor statului în cauză.

Regula generală înscrisă în art. 2 pct. 1 este că la stabilirea instanței competente se are în vedere în primul rând domiciliul/sediul persoanei pârâte, - „actor sequitur forum rei”, textul având în vedere ipoteza în care pârâtul este persoană fizică sau juridică. Competența teritorială este determinată de domiciliul/ sediul pârâtului la momentul introducerii cererii, schimbarea ulterioară de domiciliu neavând relevanță. Majoritatea regulilor de competență

² O. Manolache, *Drept comunitar*, Editura All Beck, București, 2003, p.164.

sunt aplicabile când domiciliul/sediul pârâtului se află într-un stat membru în momentul depunerii cererii (art.2), însă parțial, domeniul de aplicare se extinde și în afara statelor membre (art.22, art.23, art.24, precum și art.9 alin.2 și art.15 alin.2). Prin urmare, cetățenia părților nu este hotărâtoare pentru determinarea domeniului de aplicabilitate după persoane, însă Regulamentul se aplică atunci când pârâtul are domiciliul (sediul) într-unul din statele membre ale acestuia, indiferent de cetățenia părților în litigiu întotdeauna.

Domiciliul părților nu prezintă importanță nici cu privire la recunoașterea și declarația de punere în executare a hotărârilor, hotărârile din alte state membre fiind recunoscute în celelalte state membre fără să fie necesară recurgerea la vreo procedură specială (art.33).

Litigiile exclusiv naționale fără nici un element de extraneitate în ceea ce privește persoanele sau obiectul sunt supuse dreptului intern. Ca element de extraneitate este în principiu suficient o legătură cu un stat terț, nu neaparat o legătură cu alt stat membru, aspect ce rezultă din considerentul 8 al preambulului la Regulament.

Prin art. 5 Regulamentul oferă reclamantului posibilitatea ca pe lângă domiciliul pârâtului să promoveze acțiunea la o instanță aleasă dintr-un stat membru. Ne aflăm în fața unei competențe speciale, printre care cea mai importantă este instanța de la locul executării contractului. În cauzele având ca obiect obligația de întreținere creditorul acesteia poate valorifica dreptul său la domiciliul sau reședința sa. Hotărâtor pentru alegerea instanței *forum delicti comisieste* locul în care s-a produs prejudiciul, în care a apărut paguba sau în care aceasta amenință să apară.

Art. 22 reglementează, indiferent de domiciliu, următoarele cazuri de jurisdicție exclusivă:

- acțiunile privind proprietatea imobiliară;
- acțiunile legate de validitatea, nulitatea sau dizolvarea societăților;
- acțiunile referitoare la validitatea înscrierilor în registrele publice;
- acțiunile referitoare la înregistrarea sau la valabilitatea anumitor drepturi de proprietate intelectuală;
- acțiunile referitoare la punerea în executare a hotărârilor din statele membre.

În ceea ce privește competența exclusivă reglementată de art.22 din Regulament, se constată că aceasta este independentă de domiciliul părților. Așadar, la stabilirea competenței exclusive nu se are în vedere domiciliul pârâtului. De asemenea, competența exclusivă nu poate fi înlăturată prin convenția părților și nu se poate deroga nici prin acceptarea fără obiecții a procesului.

Competența exclusivă a instanțelor din statele membre (în cele cinci domenii), reglementată de art. 22, nu este atribuită pe baza naționalității părților în litigiu sau a intereselor statelor, ci se are în vedere că în anumite cazuri nu există decât un singur tribunal competent să judece cererea respectivă. Dispozițiile art. 22 se aplică chiar dacă pârâtul este domiciliat în afara UE și chiar dacă nici una din părțile în litigiu nu este domiciliată într-un stat membru.

La competența exclusivă se are în vedere locul unde este situat imobilul, în cazul în care litigiul se referă la drepturi *in rem* competență fiind instanța statului membru în care acesta este situat. Regula înscrisă în art.22 este justificată de împrejurarea că instanța locului unde este situat imobilul- *forum rei sitae*- poate să asigure o judecată mai bună în ceea ce privește probele ce urmează a fi administrate (expertiza privind evaluarea proprietății, piața imobiliară locală), iar în alte cazuri se impune consultarea registrelor de publicitate imobiliară. În cazul în care o instanță dintr-un stat membru este sesizată cu o cerere în revendicare și constată că unei alte instanțe dintr-un stat membru îi aparține competența exclusivă, își declară, din oficiu, lipsa de competență.

În ceea ce privește prorogarea competenței, Regulamentul prevede că, în principiu, părțile pot decide în ce loc să se judece, însă art.23 creează o competență exclusivă a instanței prorogate. Cu toate acestea, părțile pot conveni în cadrul libertății lor contractuale, ca competența instanțelor stabilite de art.2, art.5 și art.6 să nu fie exclusă (art.23 alin.1 teza a 2 - a).

În acțiunile în care art. 22 reglementează o competență exclusivă, părțile nu-și pot alege tribunalul. Clauza referitoare la alegerea tribunalului este greu de admis în acțiuni ce au ca obiect contracte privind consumatori/asigurări/de muncă. Obligația părții este aceea de a sesiza tribunalul ales, aceasta fiind o obligație contractuală și nu o obligație *erga omnes* ca în cazul art. 22. În cazul în care pârâtul se prezintă în instanță și nu invocă excepția necompetenței materiale, aceasta va avea jurisdicție chiar dacă părțile au ales un alt tribunal în contractul lor³.

Și în dreptul procesual civil comunitar ca și în dreptul procesual civil național pot apărea conflicte între două tribunale din două state membre în ceea ce privește competența de soluționare a unei cauze, având același obiect, între aceleași părți, neavând relevanță dacă pârâtul din prima acțiune este reclamantul din cea de a două acțiune sau invers.

³ În acest sens CEJ, Elefanten Pehuh GmbH v. Jaquain, cazul 150/80 [1981] ECR 1671.

La soluționarea excepției de litispendență⁴ se au în vedere dispozițiile art.27-30 și principiul priorității. Respectându-se principiul priorității se evită o dublă judecată a proceselor în state membre diferite, instanța sesizată mai târziu cu o cerere având același obiect și între aceleași părți trebuie să înceteze procedura din oficiu. Numai după ce este clarificată și sigură competența instanței ce a fost sesizată prima, abia atunci instanța sesizată ulterior va proceda la declinarea competenței.

Instanța este obligată să-și verifice din oficiu, competența internațională în două cazuri și anume: când pârâtul nu ia parte la proces (art.26 alin.1) și când există unul din cazurile prevăzute de art.22.

e) Recunoșterea și executarea hotărârilor judecătorești

În baza principiului încrederii reciproce în sistemele judiciare ale statelor membre ale Uniunii Europene hotărârile judecătorești pronunțate într-un stat membru sunt recunoscute „de plin drept” în celelalte state membre, fără a fi necesară o procedură specială. În aceste sens, în art. 33 din Regulament se prevede că; „o hotărâre pronunțată într-un stat membru este recunoscută în celelalte state membre fără să fie necesară recurgerea la vreo procedură specială”. Rezultă, așadar, că s-a renunțat la *exequatur* în ceea ce privește recunoașterea și executarea hotărârilor pronunțate în statele membre. Totuși, o hotărâre nu poate fi recunoscută dacă este contrară ordinii publice a statului membru în care se solicită recunoașterea; dacă a fost pronunțată în lipsa pârâtului căruia nu i-a fost înmănat/comunicat actul/cererea introductivă de instanță sau un alt act echivalent în timp util, astfel încât să-și pregătească apărarea; dacă aceasta este ireconciliabilă cu o hotărâre pronunțată într-un litigiu între aceleași părți în statul membru în care se solicită recunoașterea sau cu o hotărâre pronunțată anterior într-un alt stat membru sau într-un stat terț în cazul acțiunilor privind aceeași cauză și sunt introduse între aceleași părți, cu condiția ca hotărârea anterioară să îndeplinească cerințele pentru a fi recunoscută în statul membru căruia i se solicită recunoașterea.

Competența exclusivă reglementată de art. 22 îndreptățește instanța sesizată cu recunoașterea sau punerea în executare a unei hotărâri străine să procedeze conform art. 35 alin. 1 din Regulament. În textul acestui articol se prevede că o hotărâre nu este recunoscută dacă vine în conflict cu dispozițiile din secțiunile 3,4,6 din capitolul II referitoare la competența în materie de asigurări în privința contractelor încheiate cu consumatorii și în cazul competenței exclusive; și în cazurile prevăzute de art. 72 din Regulament. Autoritatea căreia i se adresează

⁴ CJ 8.12.1987, Case 144/86, Gubisch/Palumbo. Litispendența în sensul art. 21 al convenției există atunci când una din părți introduce o acțiune într-un stat contractant pentru anularea sau rezoluțiunea unui contract internațional de vânzare, în timp ce o altă acțiune, ce are ca obiect executarea acelui contract, este introdusă de cealaltă parte, într-un alt stat contractant.

cererea de recunoaștere/executare a hotărârii este legată de constatările de fapt în temeiul cărora instanța din statul membru de origine și-a argumentat competența. Exceptând cazurile expuse mai sus, competența instanței din statul membru de origine nu poate fi revizuită.

Regulamentul prevede expres că o hotărâre pronunțată în trăinătate nu poate fi revizuită pe fond în nici o situație (art. 36).

În ceea ce privește executarea, instanța competentă este cea din statul membru în care își are domiciliul partea împotriva căreia se solicită executarea sau locul de executare. Executarea silită se face după normele dreptului intern deoarece Regulamentul nu instituie o procedură specială.

4. Rolul Curții Europene de Justiție

Uniunea Europeană dezvoltă cooperarea judiciară în cauzele civile cu incidență transfrontalieră, întemeiată pe principiul recunoașterii reciproce a hotărârilor judecătorești și extrajudecătorești, scopul în adoptarea legilor-cadru fiind, printre altele, acela de a asigura buna desfășurare a procedurilor civile prin promovarea compatibilității regulilor de procedură civilă aplicabile în statele membre (art III- 269 din Constituția UE).

Interpretarea Regulamentului este obligatorie pentru CEJ, iar în ceea ce privește procedura hotărârii preliminare aceasta nu se aplică Danemarcei și parțial Marii Britanii datorită rezervelor formulate cu privire la Convenția de la Bruxelles. În cadrul interpretării se remarcă în special interpretarea teleologică, CEJ având în vedere principiile generale de drept, care decurg din dreptul intern al statelor membre. Curtea se poate baza pe jurisprudența de până la intrarea în vigoare a Regulamentului deoarece noțiunile din conținutul acestuia sunt identice cu cele din Convenția europeană privind competența instanțelor și executarea hotărârilor judecătorești în materie civilă și penală.

Depășind barierele plurilingvistice, prin soluțiile date, CEJ contribuie prin umplerea „golurilor” legislative la dezvoltarea dreptului comunitar².

Bibliografie:

1. Corina Leicu, *Drept Comunitar, Lumina Lex, București, 1998;*
2. Fabian Gyula, *Curtea de Justiție Europeană, Editura Rosetti, București, 2002;*
3. Octavian Manolache, *Drept comunitar, Editura All Beck, București, 2003.*

² Corina Leicu, *Drept Comunitar, Lumina Lex, București, 1998, p.107.*